

De Toren van de Kerk

Over de kerk van Berkenwoude is al veel geschreven; over de toren veel minder. Niet zo vreemd natuurlijk, want als we het hebben over de kerk dan bedoelen we daar het geheel van kerk en toren mee.

Toch is dat niet zo vanzelfsprekend als het lijkt. De kerk immers, is eigendom van de kerkelijke gemeente; de toren van de burgerlijke gemeente. De huidige toren is ook ouder dan de kerk. En, waarschijnlijk, was er ook eerder een toren dan een kerk.

In de middeleeuwen ontstonden dorpen vaak rond fortificaties. Dat zijn versterkingen die vaak op een heuvel werden gebouwd en met een gracht er om heen. Bij gevaar konden de bewoners zich daar dan op terug trekken.

Voor de ontginning van de Krimpenerwaard in de 11de eeuw bestond het gebied uit moeras. Berkenwoude is dan ook grotendeels gebouwd op veengrond. Alleen de kerk ligt op een verhoging, een zogenoemde donk, met een gracht er om heen. Het is daarom heel logisch om te veronderstellen dat de oudste toren is gebouwd als versterking en veilige haven voor de bewoners.

Rond 1400 was Frederick van Blankenheim bisschop van Utrecht. Uit zijn archief blijkt dat deze bisschop zijn bouwmeesters opdracht heeft gegeven de kerk van Zuderwoude af te breken en

te herbouwen. Als reden voor de afbraak wordt vermeld dat toren en kerk elkaars licht onderschepten. Helemaal duidelijk is het niet, maar mogelijk waren kerk en toren twee los van elkaar staande gebouwen.

Opmerkelijk is de ligging van kerk en toren midden in de Krimpenerwaard op – hemelsbreed gemeten – gelijke afstand van de kerken van Ouderkerk aan den IJssel, Stolwijk en Bergambacht. Het is gissen, maar deze gelijke afstanden kunnen verwijzen naar een vorm van alarmeringssysteem in tijden van nood.

In 1512 trokken de Geldersen rovend en plunderend door het gewest Holland. Berkenwoude werd niet gespaard en werd voor een groot deel in de as gelegd.

De toren is daarna in gele en rode baksteen herbouwd. Het toegepast metselverband was voor die tijd vrij zeldzaam. De toren bestaat uit drie geledingen, die gescheiden worden door geprofileerde waterlijsten. Tegen de onderste geleding staan lage haakse steunberen. In de tweede geleding heeft ieder gevelvlak twee spitsboognissen en in de derde geleding drie met bakstenen traceringen. Een rondlopend boogfries op kraagsteentjes sluit het torenlichaam af. De torenspits is van eikenhout. Op een van de spanten staat het jaartal 1720 gesneden. De torenspits is dus niet zo oud als de rest van de toren, maar is wel de oudste constructie van de Krimpenerwaard.

Op de muren en steunberen zijn met helderrode bakstenen metseltekens aangebracht. De symbolische betekenis van deze metseltekens of metselaarstekens is niet helemaal duidelijk. Op alle vier de zijden en de steunbeer aan de noordkant van de toren zijn deze tekens in de vorm van ruiten en maal- of Andreaskruizen te vinden.

Het torenportaal wordt met een gemetseld kruisgewelf overdekt. De overige verdiepingen worden van elkaar gescheiden door houten vloeren, die bij de restauratie van 1949-1950 deels door beton zijn vervangen. Bovenin de toren bevindt zich de dubbele eikenhouten klokkenstoel waarin de klok uit 1755 hangt. ¹⁾

In 1732 werd aan de Staten van Holland door de kerkmeesters een bijdrage in de hoge herstellkosten gevraagd, omdat de toren door de bliksem getroffen was en er brand had gewoed. Van de gelegenheid werd tevens gebruik gemaakt om te wijzen op de noodzaak van de aanschaf van een nieuwe luidklok.

zie pag.....

Het kerkgebouw en de toren lijken evenwel blikseminslag en een brand die 'seer veel schade toebragt' tegen te spreken. De kap boven het schip is grotendeels vroeg 16de-eeuws en vertoont nergens sporen van een brand. In een der spantbenen

van de torenspits staat het al eerder genoemde jaartal '1720' ingekrast. Het ingekraste jaartal is origineel. Dit spreekt dus brandschade in 1732 tegen.

De toren werd in 1798 bij de scheiding tussen kerk en staat tijdens de Bataafse Republiek aan de gemeente toebedeeld. En op 28 september 1801 vond de overdracht plaats en werd de toren ook daadwerkelijk eigendom van de burgerlijke gemeente die vertegenwoordigd werd door de municipaliteit.

In 1891 is er een mechanisch uurwerk gemonteerd in de toren door B.Eijsbouts uit Asten. Later is dit uurwerk voorzien van een elektrische opwinding.

In 1939 helde de toren nogal sterk over naar het zuidwesten. Daarom werd besloten om tot restauratie over te gaan. Door de oorlog moest dit werk worden uitgesteld. Tussen 1949 en 1950 vond uiteindelijk de restauratie plaats. Daarbij werden de funderingen versterkt en de houten vloeren van klokkenzolder en onder de kapvoet door beton vervangen. De voet van de torenspits werd verbreed en de balustrade afgebroken.

Nadat vele kerktorens tijdens de Bataafse Republiek in het bezit waren gekomen van de burgerlijke gemeenten, veranderde ook hun functie. De torens werden vaak gebruikt als gevangenis of bergplaats voor de brandspuit en droogplaats voor de slangen. Of dit ook in Berkenwoude zo is geweest, is ons niet bekend.

Nu wordt het torenportaal vooral gebruikt als garderobe voor de kerkgangers.

Tekst en fotografie: Mieke

¹⁾ Over de klok en de klokkengieter Johan Nicolaus Derck hebben we in een eerdere editie van *In en Rond De Zwaan* al uitgebreid aandacht besteed. Dit artikel is in gewijzigde vorm na te lezen op de website van de N.H. Kerk te Berkenwoude.

*Bronnen: A.M.M. van de Wouden: Uit de geschiedenis van Berkenwoude
Catharina L. van Groningen: De Krimpenerwaard.
Groene Hart Archieven*